

АВТОБІОГРАФІЯ ВОКАЛІСТА DEEP PURPLE

Ієн Гіллан
за участю ДЕВІДА КОЕНА

АВТОБІОГРАФІЯ ВОКАЛІСТА DEEP PURPLE

*Переклали з англійської
Геннадій Шпак (автобіографія)
Юлія Вротна (пісні і поезії)*

«НАШ ФОРМАТ» · Київ · 2025

[Почитати опис, рецензію і купити можна на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

Присвячую рок-н-ролу!

[Почитати опис, рецензію і купити можна на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

Хто винен

Брон (Б., також знана як Бабмл) і Грейс Гіллан; Джанет, її дочки Нікола і Люсі, а також п'ятеро внуків, Метт Обері (надважливі поради в комп'ютерних справах — дуже дякую!); Саймон «Супер-Мек» Клапп; Роберт Мацціллі; Фалден Андервуд; Мілтони з пабу «Фортеск'ю» (Солкомб); Рік і Шеріл з пабу «Крікс-Енд Інн» (Кінгзбридж); Пітер Елерз зі «Спрагло-го кита» в Олтімонт-Спрінгз (Флорида); рада директорів клубу «Пензенс» (вокзал Паддінгтон); Ерні (усе, що вона написала, це «Бувай») Берс, Катя Даттон; Річард Г'юз і Джанет Рівз (Португалія) — *особливо*; Квестрін «Пі» Кобер, Ел Даттон; Філ Бенфілд; Лоїс Джеймс; Адам Парфітт і Чарлі Гельяр з видавництва «Джон Блейк»; Колін Гарт; Чарлі Льюїс; Джефф Аспел; Манджіт Хангупа (Electric Echo); BMG Records; Грем «П'яничка» Андервуд; Kudos Business Systems (Солкомб); сім'я Джі Дойла — паб «Король Пруссії» (Кінгзбридж); AI Walls (прокат платівок!); Даг Маккензі; Тоні Тейкон; Глорія Брістоу; Джордж Боднар; Баррі Пламмер; Кріс Гілл; Роберт Лундгрєн; Кріс Чарлсворт; King Print (Кінгзбридж); Джуліан Келверлі; Саймон Фаулер; Дейв Бота з Action West (Кінгзбридж), Саймон Робінсон (і Енн) з Darker Than Blue і RPM Records Limited (Шеффілд) — також через дискографію. Насамкінець усі промоутери, які будь-коли підставлялися через мене!

Мій співавтор

«**Н**еймовірний Бард» Девід Коен вважає, що цю книжку я просто кляц! — і написав. Він любить таке казати. Якось увечері я подзвонив йому додому, — підійшла його дружина Джанет. Поки ми розмовляли, я почув на задньому плані гавкіт.

— Не знав, що у вас є пес.

— Це Девід, — відповіла вона. — Гавкає на лист від менеджера банку.

Люблю таких людей!

Одружений із Джанет, маючи двох дочок, Ніколу і Люсі, а ще п'ятьох онуків, Девід бере участь у численних творчих проєктах, до яких залучено також кілька музикантів. У «літа молодії» він був менеджером двох успішних шоу на Единбурзькому фестивалі сценічних мистецтв. Пізніше допомагав дослідникові Амазонки Аланові Голмену з публікацією книжки про його унікальну подорож каяком по річці (вийшла у видавництві «Годдер і Стоутон»). А згодом задумав і втілив у співавторстві з Беном Грінвудом працю «Вуличні музиканти. Історія вуличного мистецтва» (The Buskers: A History of Street Entertainment), яку видавництво «Девід і Чарльз» опублікувало в 1981 році. Виявилося, що цей проєкт ідеально пасує до політичних інтересів: проблем, які постають перед середмістями, а також до майбутнього їхніх громад. Так Девід став частим гостем програм місцевого й національного радіо, а ще лектором з тем, пов'язаних з його проєктами. Далі він створив успішну студію креативного письма для в'язнів (зокрема для довівчно ув'язнених), де заохочує своїх «підопічних» реалізовуватися в літературній творчості. Свою короткою п'єсою

«Не спізнися» (Don't Be Late) Девід демонструє, що «увагу громади може привернути кожен, якщо справді захоче!».

«“Не спізнися” — одна з перлин моєї кар’єри на сьогодні, — пояснює він тим, хто готовий це слухати, свій драматичний твір, який триває лише п’ятдесят три секунди і був за один вечір показаний тридцять два рази в театрі з можливістю дивитись виставу одночасно на сцені й по телевізору. — Я думаю, саме цей надзвичайний досвід спонукав Ієна запросити мене до співпраці над його автобіографією».

По закінченні книжки, що ви її вже читаете, Девід планував завершити мюзикл на основі свого першого роману «Чебрецеві поля» (The Fields of Thyme), який він з успіхом видав 2013 року в Neaptide Projects (Salcombe) Ltd.

Пролог

Не знаю, чи можливо встояти перед спокусою і не сказати, що моє земне існування почалося дуже давно: 19 серпня 1945 року, якщо точно. На той час дві п'яті мого майбутнього життя вже були народилися — залишалося з'явитися на світ Роджерові Гловеру та Ієнові Пейсу. Під життям тут слід розуміти, звісно, Deep Purple, загадковий рок-гурт, мучити й катувати який я завжди так любляв. Джон Лорд (клавішник, на жаль, померлий у 2012-му), Роджер Гловер (басист) й Ієн Пейс (барабанщик) — пани загалом вельми помірковані, добросердї й помірно злостиві. Усі ці роки вони висіли в повітрі десь біля самісінької точки опори музичної гойдалки, водночас Річі Блекмор (гітарист) і я (вокаліст) завжди витанцюували на найнебезпечніших музичних маргінесах.

Я спираюся на це твердження тому, що, хоч Річі й залишив гурт після концерту в Гельсінкі 17 листопада 1993 року та після інциденту в Національному виставковому центрі в Бірмінгемі за кілька днів до того, забути його неможливо. *Ніколи!* Він є життєво необхідним складником самого духу Deep Purple, дарма що для деякого із читачів буде несподіванкою те, що я не тримаю на нього жодних образ. Замолоду ми ділили з ним кімнату, і за всі ці буремні роки — буремні в хорошому сенсі слова й не дуже — я навчився любити й шанувати його високу музичну майстерність і роль на сцені, — та й узагалі ми пережили з ним море пречудових моментів за багатьох різних обставин.

Певна річ, його сприйняття мене може бути інакшим, бо якось в інтерв'ю Річі сказав: «Одного дня, коли ми будемо в турне, я нападу на Ієна Гіллана в темному провулку. Він кремезніший

за мене і, гадаю, б'ється краще, тож доведеться прихопити пару друзів». А потім хитрувато додав: «Буде темно, і він не знатиме, що то я!». Я волію думати, що він просто драматизував, хоча все було вельми серйозно в той період, коли я повернувся до гурту на запис альбому *The Battle Rages On* у мюнхенській студії *Red Rooster* у 1992 році. Там я одразу дізнався, що Річі говорив Андерсові Тенгнеру про своє бажання запросити іншого вокаліста. Приємнішою новиною виявилось те, що інші члени групи проголосували проти. Утім, я відчув певну підтримку з боку Річі, коли ми вперше зустрілися у студії в беркширському містечку Кукгем, щоб проглянути матеріал, який я успадкував від гурту й попереднього співака, Джо Лінна Тернера (тексти його авторства я вже встиг поміняти з допомогою Роджера). Одною з тих пісень була *Time to Kill*: мої слова до неї сподобалися всім, крім гітариста, і це означало, що возз'єднання класичного складу *Deer Purple* не було міцним від першого дня!

Пригадую: я тоді не бачився з Річі кілька років і вважав це гарною нагодою поховати всі наші минулі суперечності й почати із чистого аркуша. Він увійшов у студію, привітався, потиснув мені руку. Після кількох хвилин смолтку я спитав:

— То що не так із *Time to Kill*? Слова чи мелодія? Якщо хочеш, я можу поміняти щось і там, і там.

Річі відповів:

— І слова, і мелодія, і назва! «Убивати» зовсім не пасує до цього всього, розумієш? — Після паузи він додав: — Щиро кажучи, краще повернутися до того, що написав Джо!

Гадаю, такої самої думки Річі був про пісню *Woman from Tokyo*. Утім, враховуючи, що він називає своїми улюбленими виконавцями гурт *Abba* і Ніла Даймонда, не дивно, що ми з ним вряди-годи обмінювалися ніяковими поглядами.

Consider your position,
position your defence
Why don't you let me ask you is
it mere coincidence

Становище обдумай, свій
захист обміркуй,
Про вірогідність збігу питань
не ігноруй.

Feeding speculators on a downhill gravy train	Годуєш аферистів, вони п'ють твою кров,
Like vultures ripping out the eyes to reach the dying brain.	Ще й очі з мозком виклюють тобі, стерв'ятники немов.
Listen to the wind — a silent scream	Слухай тихий крик — цей вітровий,
Tearing at your broken heart Like a forgotten dream	І серце розриває від Давно забутих мрій.

Текст, який я написав для Time to Kill, залишився без змін, однак альбом і тур далися нам дуже тяжко — невпинно набираючи швидкість, гурт мчав у глухий кут. І навіть за цих обставин те, як Річі покинув нас, стало великим ударом, і ми мусили приймати рішення, чи варто взагалі продовжувати грати.

Ми обговорили тоді кілька варіантів, але саме містер Удо (наш японський промоутер) запропонував замінити Річі на Джо Сатріані, — тож ми зв'язалися із Джо, щоб дізнатися, чи вільний він, чи цікаво йому це, чи він зміг би. Усі ми розуміли, що це може бути тимчасовим заходом — лише соломинкою, яка не дасть нам потонути. Ми вислали Джо касету з нашим концертом в Штутгарті, і невдовзі він прилетів у Японію: зразковий джентльмен, бездоганний професіонал, віртуоз. Ми сказали йому, що маємо кілька днів на репетиції, а він просто взяв інструмент і заграв — одразу ідеально!

Через віконце студії ми побачили, як пан Удо, Колін Гарт (наш тур-менеджер) і решта команди тримають у руках підняті картки — як судді на змаганнях з фігурного катання, — й усі оцінки не нижчі за 9,9! То був ковток свіжого повітря, він подарував усім несподівану полегкість. А коли прийшла черга заграсти Smoke on the Water, хтось сказав:

— Може, обійдемося без неї?

— Ні, я хочу, — відповів Джо.

— Ну, гаразд, — погодилися ми, і це викликало в нього чарівну реакцію:

— Дідько, я ніколи не думав, що зіграю Smoke on the Water із самими Deep Purple!

А потім Джо вийшов разом з нами на сцену на першому виступі в Нагої. Він мав блискучий вигляд, блискуче грав, і решта нашого японського турне була суцільним блаженством. Він погодився взяти участь і в європейському турі в червні наступного року, і згодом ми не раз заводили з ним мову про те, щоб він залишився назавсім. Утім, Джо ніколи не приховував того, що має свій гурт, і невдовзі прийшов час йому повернутися до власних проєктів. Він заповнив собою провалля, — це дало нам змогу продовжити, віднайти впевненість у собі й збагнути, що життя без Річі можливе. Відтак ми змогли спокійно поміркувати про постійну заміну.

Проголосувавши за бажаного гітариста, ми з'ясували, що в кожному з наших списків є американець Стів Морс. Ми звернулися до нього, поговорили про наше становище й прагнення. Він явно зацікавився, після чого нам лишалось тільки чекати на запитання від нього.

— Я маю лише одне, — сказав він. — У вас є якийсь дрескод?

Стів мав відіграти ще кілька концертів зі своєю групою Dixie Dregs, але вже в листопаді ми зустрілися в Мехіко на репетиціях і кількох пробних виступах. Що тут іще казати? Лише те, що боги, очевидно, таки зглянулися на нас, як у випадку із Джо Сатріані, і нам поталанило вдруге! З кінця 1994-го Стів — постійний гітарист Deep Purple.

Розділ 1

Моїм першим справжнім спогадом, мабуть, є народження сестри Поліни 26 липня 1948 року: ця подія обіцяла значно більше, ніж усі давно набридлі іграшки, з якими я, трирічний, бавився. Утім, первинний захват від її появи в сім'ї швидко почав згасати, а коли вона трохи підросла, то взагалі виявилася для мене розчаруванням, — читай, мені вряди-годи доводилося говорити з нею різкувато. Проте наміри в мене були найкращі: я прагнув допомогти їй приготуватися до життя в реальному світі.

До прикладу, якось мама залишила її саму в манежі, — аж тут прибіг я, почав трусити його й гарчати при цьому на сердешну крихітку, наче дикий звір. Вона, можливо, тоді не оцінила цього як слід, та мені це здалося корисним, хоч багато років по тому мама (Одрі, як ми називали її) згадувала ті випадки як приклад того, що саджати в манеж треба було не ту дитину!

Попри все, я дуже старався бути хорошим братом, і коли ми стали старшими, намагався залучити її до своїх «проектів», хоч вона ніколи не розуміла моїх пояснень, плакала, якщо я наполягав, і взагалі ставала безпорадною! А потім настав час, коли вона стала водити додому подружок. Одною з перших таких нагод був день, коли дідусь Воткінс купив нам величезний намет — принаймні нам він здавався таким, — і ми вдвох із ним неспіхом встановили його на подвір'ї. То був момент славного єднання («бондингу», як нині люблять казати) для нас, «мужчин»: він терпляче демонстрував мені мистецтво створення вартісних речей, тимчасом як мою голову розривало від планів облаштування нового базового табору дослідників далеких джунглів

й інших таємничих місцин. Та ледь ми закінчили свою справу, з'явилася Поліна з компанією і захопила намет під госпіталь, щоб грати в ньому в лікарів і медсестер! Я, звісно, навідріз відмовився бути «доктором Гілланом», але пізніше згадуватиму цей момент, можна сказати, з усмішкою!

Sweet child

In time you'll see the line

The line that's drawn between

Good and bad

Миле дитя,

Час проліта,

І ти побачиш грань

Між добром і злом.

Загалом моє дитинство не було поганим, і я не можу сказати, що мій випадок — це з гязі в князі. Утім, назвати його затишним теж не випадає: минуло воно в передмісті Лондона Гаунслоу, де нам доводилось миритися з багатьма негараздами, зокрема з тим, що батьки мої часто сварилися й зрештою розійшлися. Батько мій, Білл, уже помер, але попри всі халепи, які він створював, я не можу думати про нього зле.

Народжений в Говані, частині Глазго, у великій робітничій сім'ї, він кинув школу в тринадцять років і разом із друзями — хлопцями того самого штибу — більшу частину юності провів на берегах Клайду, зайнятий усілякими темними й сумнівними оборудками.

Одною з них було виловлювання з річки дерев'яних колод, які хлопці з великим трудом викочували на берег, сушили й продавали мешканцям сусідніх кварталів. Місця то були суворі, і люди в них жили суворі: щоб утриматися серед них, потрібна була клепка в голові.

Дитячі спогади часто бувають сплутаними й перебільшеними. Але чого точно не можна перебільшити, це батькового акценту. Він сам називав його «гованським», і, порівнюючи з ним, Реб Несбітт* звучав наче Дерек Німмо**. Коли пізніше батько

* Реб Несбітт — герой однойменного комедійного серіалу на каналі ВВС, шотландець-алкоголік із Глазго, що свідомо живе життям безробітного.

** Дерек Німмо (1930–1999) — англійський актор-комік, відомий ролями карикатурно зображених представників вищого класу з відповідною «аристократичною» вимовою.

переїхав на південь Англії, це, певно, було для нього проблемою: я сам до чотирнадцяти років не розумів ані слова з його мовлення! Його гарчання й емоційні жести, які недосвідчені й необізнані люди іноді мали за погрозливі, часто були насправді виявами приязні, — тож його, мабуть, дивувало те, як ми тікали від нього, коли він лише намагався бути з нами лагідним.

Татові химери і його участь у сімейному житті постійно мінілися — від натхненних до відверто дурних і безвідповідальних. У сім'ї він аж ніяк не був центральною постаттю, а якщо і ставав такою, то причина на те завжди була якась хибна. Попри це ми з ним чудово ладнали в мої дитячі роки, і згодом він завжди підтримував мене, коли була в тому потреба.

З іншого боку, батьки повсякчас знаходили причини для суперечок: одною з них було Біллове ставлення до релігії, у найліпшому разі — неортодоксальне, а значить, не вельми помічне в сім'ї та громаді, яка прагнула виховувати своїх нащадків на християнських цінностях. Проте його сумніви та непідробна цікавість до «буття» і діянь Божих викликали мою повагу, коли я сам почав замислюватися над питаннями про Всемогутнього і Його Всесвіт.

I was born into confusion,
my mother said to me

When you become a man you'll
understand

But it's still a mystery.

В сум'ятті я народився, мати
мовила мені:

Станеш мужем,
зрозумієш, —

Та це досі в таїні.

Мені було років десять, коли я вперше зацікавився величию й складністю питання про нескінченне, позираючи в синє небо, залите сонцем, по той бік якого, — так казали мені, — суцільна чорнота. У ясну погоду вночі я міг бачити цю чорноту, а в ній — лише місяць і численні сузір'я. І так виходило, що відповіддю на мої запитання було хіба те, що «все це» триває нескінченно. Це зводило мене з розуму. Навіть я, хоч яким іще був малим, розумів, що в житті ніщо не триває вічно. Своєю дитячою свідомістю я встиг осягнути, що кожна кімната має стіни й двері, а подвір'я нашого будинку закінчується хвірткою. За нею пролягає

вулиця, яка теж має певний кінець. Геть не так усе було в небі: там я не бачив ані стін, ані дверей — лише простір, безкрай простір, і це не мало для мене сенсу. Тож я шукав відповіді, а вони всі були або безглуздими, або безумними. У своїй жвавій уяві я шукав способів обмежити простір, створити стіни, у яких існував би він — усі його частини, особливо небо!

Але, досягнувши цього у своїх думках, я повертався в реальність і знову поставав перед марнотою визначення простору, неможливістю контролювати й обмежити його. Тож лишалося визнати, що «космос» тягнеться без кінця: так було в моєму дитинстві, так буде й у більш зрілі мої роки, і це знайде одного дня втілення в пісні Mr. Universe, яку ми випустили з Роджером Гловером у 1967 році на лейблі «Пай», і пізніше з Ian Gillan Band — вона вийшла на Virgin у 1979-му.

Сумніви щодо поняття простору і питання про Бога не є грихом у цій книжці, хоч я ніколи не розумів, як у Його ім'я, виправдовуючись Ним, можна коїти масові вбивства. Тож нині я живу з думкою, що всі ми — лише бульбашки в чиємусь кухлі пива. Сподіваюся, майбутнє подарує мені нове натхнення!

Я дуже шкодую, що не приділив більше часу пізнанню Біллового ставлення до життя і того, чому він так багато в цьому житті не приймав. На жаль, багато його думок, — коли їх вдавалося зрозуміти, — вважалися некорисними для суспільства, у якому добро й чесноти посідали місце головних прагнень, тому кістяк і матерію сімейного життя забезпечувала Одрі.

Її перевага була, либонь, у кращому, ніж у Білла, походженні — правда це чи ні. Вона була одною із чотирьох дітей у сім'ї, і, трошки забігши наперед, скажу, що найстарша з них, «тітонька Джоан», відіграла важливу роль на ранньому етапі моєї музичної кар'єри. Узявши шлюб з американським військовим на ім'я Чарлі, вона назвалася місис Крюкерн. З ним вона переїхала до Штатів і там стала першою закордонною фанаткою мого гурту Episode Six, коли він сформувався. Вона писала у фан-клуб листи, підписуючись просто як «Джоан», і це було чудове маскування. Знаю, що в той важливий час нашого становлення це справило враження на багатьох.

Проте до епохи Episode Six залишалося ще кілька років, тож повернімося в часи тітоньки Джоан. Одрі завжди здавалась мені людиною дуже цілеспрямованою, релігійною, працьовитою та одержимою своїми прагненнями. Життя наших рідних і знайомих оберталося навколо тих місцин західного Лондона, звідки невдовзі виросте новий і захопливий «жанр» музики з такими іменами, як Лорд Крикун Сатч (для друзів просто Крикун), Кліфф Беннетт, відомий за фільмом «Порушники спокою», Мік Андервуд (чиє ім'я ще не раз виринатиме в цій історії) і, звісно, чоловік, з яким мене одного дня познайомив Мік, — Річі Блекмор, «дикун», чиє ім'я тут звучатиме ще частіше. Насправді наш маленький «кутик всесвіту» зробить неабиякий внесок у нову музичну й «miteцьку» сцену в ті часи, коли накопить хвиля рок-н-ролу. Він продовжує квітнути й донині. Але, знов-таки, до цього ще мало сплисти багато часу, а поки що Поліна і я мусили миритися з тривалою ворожнечею між нашими батьками, прикрою ілюстрацією якої стане інцидент, що призведе до остаточного розриву.

Зараз, читаючи ці рядки, врахуйте, будь ласка, що вся наша сім'я, без винятку, любила тварин, віддаючи перевагу певним видам перед іншими. Білл, наприклад, не був великим шанувальником котів, тому Одрі вважала своїм правом, під впливом настрою одного дня, піти й купити кішку, яку вона з тріумфом принесла додому й представила нам як Саллі. Цей «вибрик» зробив атмосферу в домі ще похмурішою, ніж вона була за годину до того. Після короткого періоду оцінки й зважування «за» і «проти» Білл вийшов за двері й невдовзі повернувся з папужкою на ім'я Пафф, якого посадив у куплену для цього клітку, причепивши її на раму, зроблену з обруча. Обруч цей він закріпив на підставці заввишки півтора метра, і коли всі облаштування було завершено, установив конструкцію в кутку вітальні, звідки пташка могла б спостерігати світ за вікном. Щоб ви краще уявили сцену, додам, що вітальня мала двоє дверей: одні були загороджені якимись меблями (забув уже, чим саме), тож місце залишалося тільки для дивана перед каміном, стола і двох крісел, одне з яких було Білловим. Його він поставив коло самого вікна, тому

пройти з передпокою можна було тільки повз нього, — отож без-
таланна киця постійно мучилася тим, що її не пускають до та-
кої ласої поживи!

Та настав день, коли за неймовірним збігом обставин Сал-
лі й Пафф опинилися в кімнаті сам на сам. Не дуже вірячи в те,
що Бог нарешті пристав на її бік, кішка скочила на бильце кріс-
ла, розрахувала кут і відстань та прийняла невідворотне рішен-
ня зробити стрибок. Від сили, з якою вона налетіла на клітку, уся
конструкція зробила кілька обертальних рухів, після чого Бог по-
лишив Саллі, а його місце заступив Білл. Миттю оцінивши ста-
новище, він плавним і блискавичним рухом підскачов до кішки,
схопив її великою рукою і тим самим рухом запустив прями́сінь-
ко в протилежну стіну, влипнувши в яку, вона зависла на кіль-
ка секунд і швидко (без гальм) сповзла по квітчастих шпалерах
на підлогу. Життя їй, найімовірніше, врятували кігті, більшість
яких вона встигла втягнути й тому не роздерла ними шпалери.
Проте кілька кігтів залишилися в клітці, де Пафф ліниво роздив-
лявся їх серед тирси, якою було посипано підлогу.

Озираючись на ті часи, я розумію, що навряд чи у шлюбі мог-
ли поєднатися дві такі відмінні особи — із цілковито протилеж-
ними поглядами на політику, релігію, соціальні й культурні пи-
тання. Хай що візьми, вони були в усьому антагоністами! Тому,
певно, марно було чекати, що з їхнього союзу вийде щось пут-
не. Ситуація загострилася до межі, коли Одрі дізналася, що Білл
ходив на сторону.

Як і більшість молодих чоловіків того часу, Білл пройшов вій-
ськову службу, де піднявся до звання сержанта провізійного кор-
пусу. Хоча стосунки між нашими батьками ніколи не були те-
плими, мені здається, вони зіпсувалися геть катастрофічно тоді,
коли в нашу поштову скриньку стали приходити листи зі зво-
ротною адресою в Ліверпулі. Згодом виявилось, що в Білла там
була молода подруга, яка чекала від нього дитину. Одрі виклика-
ла Білла на відверту розмову, на якій була присутня й та дівчина,
що, певно, стало тяжким випробуванням для обох жінок. Шок,
який спіткав Одрі, був цілком зрозумілим, але не менш приго-
ломшена була й дівчина, дізнавшись, що її коханий — і батько

її дитини — одружений. Було начебто домовлено, що дівчина одержуватиме по 30 шилінгів (1,5 фунта) на тиждень до народження дитини, а після народження план буде переглянуто.

Дитина народилась мертвою, відтак Одрі пішла від Білла, узявши нас із собою. Розумію, що це звучить безрозсудно, але поза тим, що трапилося між двома такими прикро несумісними людьми, і попри те, що я пам'ятаю про Біллові вчинки, я все ж таки відмовляюся думати про нього погано або винуватити лише його самого в розпаді сім'ї. Пригадуючи тепер цю сагу, я ба-чу, що наша сім'я була приречена від самого початку, проте як і чому це сталося — не мій клопіт.

Нахилившись поцілувати батька в лоб, я глянув на його підборіддя. Чимось воно мене здивувало. Чим же? Йому — такому уважному до питань гігієни й зовнішності — давно треба було поголитися. Скільки ранків поспіль я стояв поруч із ним, дивлячись на демонстрацію і слухаючи пояснення цього ритуалу. Спершу вимити обличчя простим милом. Потім умитися водою такою гарячою, яку лише можеш стерпіти, і нанести пензликом крем для гоління. Palmolive — такого зараз уже не роблять. Після цього шкіра під лезом ставала навіть м'якшою за мою, дитячу, — так мені здавалося. Вряди-годи він міг мазнути кремом мені по личку й «поголити» бритвою без леза. Дивовижне було відчуття! «Ти кращий за мене, Ганга-Дін», — казав він мені.

Що ж із ним сталося? Востаннє я бачив його близько 11-ї години вечора: він вийшов з готелю, де я зупинився, і поїхав додому з чистим підборіддям. Упродовж години по тому він помер просто за кермом авто. Тепер тут, у моргу, за вісімдесят кілометрів, дванадцять годин по тому, йому дуже було треба поголитися.

Так, це він, мій батько Вільям. Так. Так!

Я змушений був пройти формальну процедуру впізнання. «Подбайте, будь ласка, щоб його добре поголили перед тим». Перед чим? Так думав я, намагаючись опанувати себе.

Мені завжди здавалося, що вуса ростуть на обличчі мерця лише в піратських піснях. Усе, що було в мені від батька, зосередилося на тому часі.